

-
- Aansluiting Engels
- tussen vmbo-tl en mbo

Ervaringen vanuit de onderwijspraktijk

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

slo

Aansluiting Engels tussen vmbo-tl en mbo

Ervaringen vanuit de onderwijspraktijk

Maart 2014

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

2014 SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs: Nynke Jansma en Liesbeth Pennewaard

In samenwerking met en met dank aan:

ROC van Amsterdam, Amsterdam

ROC van Amsterdam, Hilversum

Deltion College, Zwolle

Summa College, Eindhoven

Informatie

SLO

Afdeling: VMBO-MBO

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 661

Internet: www.slo.nl

E-mail: vmbo-mbo@slo.nl

AN: 5.7093.589

Inhoud

1.	Inleiding	5
1.1	Aanleiding en probleemstelling	5
1.2	Doelstelling van het onderzoek	6
1.3	Leeswijzer	7
2.	Kaders van het onderzoek	9
2.1	Beogd, uitgevoerd en bereikt curriculum	9
2.2	Vier aspecten van aansluiting	10
2.3	Het ERK als handvat	10
3.	Methodiek	13
3.1	Vooronderzoek	13
3.2	Selectie van opleidingen en deelnemers	13
3.3	Opstellen van vragenlijsten	14
3.4	Afname vragenlijsten	14
3.5	Interviews	14
3.6	Verwerking van resultaten	14
4.	Resultaten	15
4.1	De aansluiting van het beoogde curriculum	15
4.2	De aansluiting van het uitgevoerde en gerealiseerde curriculum	17
5.	Conclusies	23
6.	Aanbevelingen	25
	Referenties	27
	Bijlagen	29

1. Inleiding

Deze publicatie doet verslag van een onderzoek dat in 2013 is uitgevoerd onder studenten en docenten van een viertal mbo-opleidingen. Doel was een nadere verkenning van de aansluiting tussen vmbo-tl en mbo voor Engels. Er is met name gevraagd naar de ervaringen en waarnemingen van de betrokkenen: wat verwachten eerstejaarsstudenten van de aansluiting, hoe hebben tweedejaarsstudenten de aansluiting ervaren en wat zijn de waarnemingen en ervaringen van docenten? Omdat het een kleinschalig onderzoek betreft, zijn de resultaten niet generaliseerbaar. Toch kunnen de uitkomsten voor docenten Engels in vmbo en mbo aanleiding zijn om over hun leerplan na te denken en dit zo nodig bij te stellen om de aansluiting tussen vmbo-tl en mbo te optimaliseren. Hieronder wordt om te beginnen ingegaan op de aanleidingen voor dit onderzoek en de probleemstelling. Vervolgens wordt de doelstelling van het onderzoek beschreven.

1.1 Aanleiding en probleemstelling

Er zijn voor dit onderzoek verschillende aanleidingen. In de eerste plaats hebben meerdere onderzoeken in de afgelopen jaren uitgewezen dat men in het mbo hiaten in kennis en vaardigheden constateert bij studenten die instromen vanuit de theoretische leerweg van het vmbo (vmbo-tl), ook op het gebied van Engels. Zo melden Hofman en Spijkerboer (2009) dat 62% van de onderzochte mbo-instellingen aangeeft dat er bij studenten uit vmbo-tl/mavo tekorten zijn in de basisbagage, te weten op het gebied van Nederlands, Engels en wiskunde. Van de ondervraagden meldt 60% tekorten voor Engels, waarbij grammatica het meest genoemd wordt, gevolgd door spreekvaardigheid, woordenschat en spelling. Het onderzoek van de VO-raad (2010) noemt de programmatische aansluiting van vmbo-tl met mbo een knelpunt. Daarbij wordt naast Nederlands en wiskunde ook Engels genoemd.

Een tweede aanleiding is gelegen in signalen van mbo-docenten in het SLO-docentennetwerk Engels, dat zij moeite hebben om alle studenten op het beoogde eindniveau te brengen en om hun lesprogramma vorm te geven, vanwege de grote verschillen tussen instromende studenten.

Ten derde worden er steeds meer eisen aan leerlingen gesteld op het gebied van Engels. Overheidsmaatregelen in verschillende onderwijssectoren onderstrepen het belang dat gehecht wordt aan een goede beheersing van het Engels. Zo heeft het Engels, met Nederlands en wiskunde, in de onderbouw van het voortgezet onderwijs de status gekregen van kernvak. Daarbij loopt er een wetgevingstraject voor de invoering van diagnostische tussentijdse toetsing voor deze kernvakken aan het eind van de onderbouw (na leerjaar twee voor vmbo, na leerjaar drie voor havo en vwo). Ten behoeve van de diagnostische toetsing zijn door SLO tussendoelen geformuleerd (SLO, 2012). Actuele informatie over de invoering van de diagnostische tussentijdse toets (DTT) is te vinden op de website van het [College voor Examens](#). Voor het vmbo is Engels niet specifiek meegenomen in de aangescherpte zak-/slaagregeling, maar doorstromende studenten krijgen in havo of mbo wel te maken met strengere, dan wel nieuwe eisen. Voor havo geldt dat een leerling voor de drie vakken Nederlands, Engels en wiskunde (in willekeurige volgorde) minimaal 6-6-5 moeten halen (College voor Examens en E en directie Voortgezet Onderwijs, z.j.). In het mbo gelden er voor alle studenten die op of na 1 augustus 2012 een opleiding op niveau 4 zijn begonnen, generieke eisen voor Engels, naast de specifieke eisen die samenhangen met het beroep. In de toekomst zal er voor het generieke

deel (in ieder geval deels) sprake zijn van centraal ontwikkelde examens. Sinds 2012 moet voor het behalen van een mbo 4-diploma minimaal een 5 gehaald zijn voor Engels. Vanaf schooljaar 2015-2016 is in de zak-/slaagregeling de eis opgenomen dat voor de vakken Nederlands, Engels en rekenen (in willekeurige volgorde) minimaal 5-6-6 is behaald ([Steunpunt Taal en Rekenen mbo](#)).

Een vierde aanleiding is gelegen in de verschillende positie die het Europees Referentiekader (ERK) heeft in vmbo en mbo. Voor het mbo zijn de kwalificatie-eisen voor moderne vreemde talen geformuleerd in termen van het ERK. De generieke eisen voor Engels voor mbo 4 zijn: niveau B1 voor lezen en luisteren, niveau A2 voor spreken, gesprekken voeren en schrijven. Voor de per opleiding verschillende, beroepsspecifieke eisen zijn de ERK-niveaus in de huidige kwalificatiedossiers indicatief gebruikt. Verplicht voor kwalificatie zijn alleen die taalvaardigheden die genoemd zijn in de beschrijvingen van kerntaken en werkprocessen. Voor de meer 'talige' beroepen liggen de eisen met betrekking tot de beheersing van het Engels duidelijk hoger dan de generieke eisen.

In het vmbo heeft het ERK formeel (nog) geen status. Wel hebben koppelingsonderzoeken, uitgevoerd door SLO en Cito, ertoe geleid dat voor het voortgezet onderwijs streefniveaus zijn geformuleerd, die zijn opgenomen in de handreikingen voor de schoolexamens Engels (Hebing, 2007) en op de website van het ERK (Beeker, Canton, Fasoglio, & Trimbos, 2010).

Ten slotte is in het mbo, specifiek op niveau 4, een toename te zien van geheel of gedeeltelijk in het Engels aangeboden opleidingen. De toenemende internationalisering en het feit dat in het hoger onderwijs het Engels een steeds belangrijker rol speelt, zijn hiervoor belangrijke redenen.

De hierboven geschetste constatering en ontwikkelingen maken het relevant om de aansluiting voor Engels tussen vmbo-tl en mbo-4 nader te onderzoeken. Waar zitten de belangrijkste knelpunten en wat kan er gedaan worden om de aansluiting te optimaliseren?

1.2 Doelstelling van het onderzoek

Dit onderzoek wil een blik geven op de aansluiting tussen vmbo-tl en mbo voor Engels. De vraag wordt gesteld of leerlingen in het vmbo optimaal voorbereid worden op succesvolle doorstroom naar mbo en mocht dat niet het geval zijn, wat daaraan verbeterd zou kunnen worden. De centrale vragen in het onderzoek zijn:

1. Ervaren professionals en studenten knelpunten bij de aansluiting voor Engels tussen vmbo-tl en mbo?
 - Vormen de programma's van vmbo-tl en mbo een doorlopende leerlijn?
 - Sluit de pedagogische en didactische benadering in vmbo en mbo op elkaar aan?
 - Vinden de uit vmbo-tl afkomstige mbo-studenten, begin leerjaar 1, dat zij over 'voldoende' Engelse taalvaardigheid beschikken om aan de gekozen mbo-opleiding te kunnen beginnen?
 - Vinden de mbo-studenten, begin leerjaar 2, dat zij over 'voldoende' Engelse taalvaardigheid beschikken om op de gekozen opleiding succesvol te kunnen zijn?
 - Vinden de mbo-docenten van deze opleidingen dat hun studenten bij instroom over voldoende Engels taalvaardigheid beschikken?
2. Welke mogelijkheden zien studenten en docenten voor verbetering van de aansluiting tussen vmbo-tl en mbo voor Engels?

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt geschetst welke kaders gebruikt zijn bij de vormgeving van het onderzoek. Hoofdstuk 3 beschrijft de gevolgde methodiek. In hoofdstuk 4 komen de resultaten van het onderzoek aan de orde. Eerst wordt ingegaan op het beoogde curriculum (examenprogramma vmbo, kwalificatiedossiers van de onderzochte mbo-opleidingen en de in vmbo en mbo gebruikte methodes) en vervolgens worden de uitkomsten van het onderzoek onder studenten en docenten beschreven. In hoofdstuk 5 worden de conclusies van dit onderzoek weergegeven, waarna in hoofdstuk 6 op basis van de conclusies enkele aanbevelingen worden gedaan voor docenten in vmbo en mbo.

2. Kaders van het onderzoek

Hieronder wordt een drietal kaders geschetst waarvan voor dit onderzoek gebruik is gemaakt. In de eerste plaats het onderscheid in beoogd, uitgevoerd en bereikt (of gerealiseerd) curriculum, ontleend aan Thijs en Van den Akker (2009); in de tweede plaats de verschillende aspecten van aansluiting zoals die onderscheiden zijn door Van Asselt (2006) en in de derde plaats het Europees Referentiekader.

2.1 Beoogd, uitgevoerd en bereikt curriculum

Dit onderzoek richt zich met name op het uitgevoerde en gerealiseerde curriculum. Bij curriculumontwikkeling en -onderzoek kan gebruik worden gemaakt van het in tabel 1 weergegeven onderscheid in curriculaire verschijningsvormen.

Tabel 1. *Curriculaire verschijningsvormen*

Verschijningsvormen		Toelichting
beoogd	denkbeeldig	visie (onderliggende ideeën van het leerplan/onderwijs en/of de te ontwerpen lessenreeks)
	geschreven	bedoelingen van het leerplan, zoals uitgewerkt in documenten en materialen. Denk bijvoorbeeld aan ontwerpeisen voor een te ontwerpen les(senreeks).
uitgevoerd	geïnterpreteerd	het curriculum zoals geïnterpreteerd door de gebruikers; de docenten.
	in actie	het daadwerkelijke proces van lesgeven en leren, dus de uitvoering van de lessenreeks
bereikt	ervaren	de leerervaringen van leerlingen en/of docenten
	geleerd	de leerresultaten van de leerlingen

Thijs en Van den Akker (2009, p. 11) geven de volgende toelichting:

De zesdeling, voortbouwend op het werk van John Goodlad (1979; zie ook Van den Akker, 2003), is vooral vruchtbaar bij de analyse van het proces en de uitkomsten van curriculumvernieuwingen. De globalere driedeling wordt veelvuldig gehanteerd in internationaal vergelijkend onderzoek, waarbij het accent vaak ligt op het (grootschalig) meten van leerprestaties (het bereikte curriculum), maar soms ook getracht wordt de effecten te relateren aan de oorspronkelijke intenties en (helaas nog zelden) aan het implementatieproces. Hoe dan ook, dit onderscheid in verschijningsvormen onderstreept de gelaagdheid van het curriculumbegrip en laat zien dat er vaak aanzienlijke discrepanties zijn tussen de diverse vormen. Dat is niet per se problematisch, maar dikwijls bestaat de wens de kloof tussen dromen, daden en resultaten te verkleinen.

Voor de laatste van de drie hoofdvormen, hier genoemd 'bereikt curriculum', wordt meer recent door SLO de term 'gerealiseerd curriculum' gehanteerd. Hier zal verder deze laatste term gehanteerd worden.

De vragen die gesteld zijn aan studenten en docenten hebben betrekking op het uitgevoerde (geïnterpreteerde) en het gerealiseerde (ervaren en geleerde) curriculum. Het beoogde curriculum is het kader waarbinnen de docent het onderwijs verzorgt. Dit kader (waarop ingegaan wordt in hoofdstuk 4) wordt op macroniveau (landelijk) gevormd door het examenprogramma in het vmbo, het kwalificatiedossier en de generieke eisen in het mbo. Op mesoniveau (de school) kent de bovenbouw vmbo een programma voor toetsing en afsluiting (PTA) en het mbo een onderwijs- en examenregeling (OER). De gehanteerde leergang (waarvoor in de onderwijspraktijk meestal de benaming 'methode' gebruikt wordt) wordt hier onder het beoogde (en niet het uitgevoerde) curriculum gevat. Het is een 'document' dat niet door de docent of de school is opgesteld en over het algemeen ook door docenten opgevat wordt als een beoogd curriculum. De manier waarop de docent de leergang gebruikt, de keuzen die hij hierbij maakt, maken deel uit van het uitgevoerde curriculum.

2.2 Vier aspecten van aansluiting

De vragen die in dit onderzoek gesteld zijn aan studenten en docenten hebben betrekking op verschillende aspecten van aansluiting. In het rapport *Aansluitingen in het onderwijsstelsel, kaders voor een praktijktheorie en een praktische handreiking aan betrokkenen* (Van Asselt, 2006) wordt een praktijktheorie ontwikkeld waarin vanuit een pedagogisch-didactische invalshoek vier aansluitingsaspecten worden onderscheiden:

1. de inhoud van de programma's;
2. de pedagogisch-didactische benadering in leer- en onderwijsprogramma's;
3. de leeromgeving;
4. de verwachtingen en aspiraties bij deelnemers.

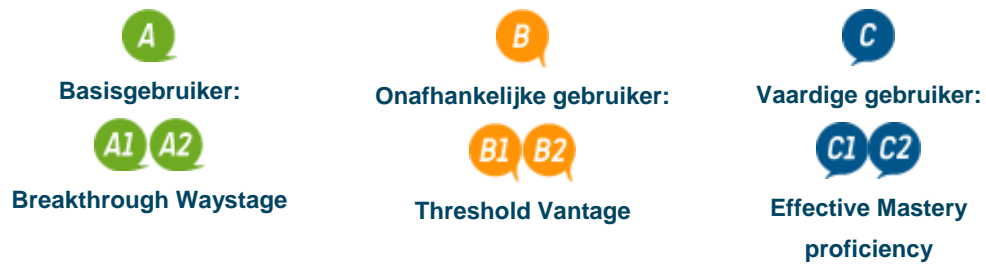
Deze vier aspecten zijn gekozen omdat 'in analyses over het aansluitprobleem deze vier soorten deelnemerservaringen steeds aan de orde zijn' (Van Asselt, 2006, p.20). Alle vier de aspecten worden van even groot belang geacht voor een goede aansluiting. Uitgangspunt voor een optimale aansluiting is dat op geen van deze gebieden een onoverbrugbare kloof aanwezig is. Er wordt gesproken van 'een studeerbare overgang in leerinhoud', een 'hanteerbare breuk in de pedagogisch-didactische benadering', 'continuïteit in de leeromgevingen' en 'voldoende aansluiten op de verwachtingen en aspiraties bij deelnemers'. In dit onderzoek worden aan studenten en docenten vragen gesteld met betrekking tot alle vier deze gebieden.

2.3 Het ERK als handvat

Voor de vragen aan docenten en studenten over het uitgevoerde en bereikte curriculum is gebruikgemaakt van de descriptoren en can-do-statements van het ERK. Dit referentiekader, in het Engels *Common European Framework of Reference* (CEFR, ook de afkorting CEF wordt gebruikt) is een systeem van niveaubeschrijvingen voor alle moderne vreemde talen. Het verschaft een gemeenschappelijke basis voor de uitwerking van lesprogramma's, leerplanrichtlijnen, examens en leerboeken in heel Europa.

Het ERK is ontwikkeld onder auspiciën van de Raad van Europa en na uitvoerige validatie in 2001 gepubliceerd (Council of Europe, z.j.). Inmiddels wordt het in veel Europese landen gehanteerd. In sommige landen, zoals Finland, Frankrijk en Oostenrijk, is het ERK door het ministerie van Onderwijs aan het veld opgelegd en heeft daardoor een wettelijke verankering (Beeker, A. et al., 2010). In Nederland is voor het voortgezet onderwijs geen sprake van een wettelijke status. In het mbo is dat wel het geval: de generieke eisen voor Engels voor mbo-opleidingen op niveau 4 zijn geformuleerd in termen van het ERK.

Het ERK onderscheidt zes taalcompetentieniveaus. Het verwijst naar taalgebruikers als beginnend (A), onafhankelijk (B) en vaardig (C). Elke categorie kent twee niveaus (zie figuur 1).

Figuur 1. De niveaus van het Europees Referentiekader (www.erk.nl).

Uitgangspunt bij het bepalen van een niveau is wat men *kan* in de betreffende taal. Dit wordt omschreven in descriptoren die zijn uitgewerkt in *can-do-statements* (in het Nederlands: *ik-kan-stellingen*).

Het ERK beschrijft vaardigheidsniveaus van taalbeheersing, in termen van:

- taalomvang: wat moet je kunnen, in welke contexten en voor welke doelen?
- taalcomplexiteit en mate van correctheid: hoe goed moet je het kunnen?

Werken met het ERK brengt geen verplichtingen met zich mee voor te gebruiken leer- en hulpmiddelen.

3. Methodiek

Voor dit kleinschalige onderzoek zijn studenten en docenten van een viertal mbo-opleidingen bevestigd. De uitkomsten hiervan zijn voorgelegd aan een aantal docenten van andere scholen. Om organisatorische redenen (tijdstip in het jaar en beperkte duur van het onderzoek) is ervoor gekozen om in september eerstejaarsstudenten (voorheen tl-leerlingen) in het mbo te bevestigen. Kort na instroom in het mbo werd gevraagd naar hun ervaringen in het vmbo en hun verwachtingen ten aanzien van de aansluiting in het mbo. Tweedejaarsstudenten werden aan het begin van hun tweede jaar bevestigd op hun ervaringen. De studenten vulden een vragenlijst in en vervolgens werd met een aantal van hen een interview gehouden. Ook werd per opleiding de docent Engels geïnterviewd.

3.1 Vooronderzoek

Door middel van een literatuurstudie is onderzocht wat er al bekend is over de aansluiting tussen vmbo-tl en mbo in het algemeen en specifiek voor Engels. Belangrijke informatie werd gevonden in het *Advies verbetering aansluiting vmbo-tl op havo en mbo* (VO-Raad, 2010) en het onderzoeksrapport *Ervaren deficiënties door havo- en mbo-opleidingen in de basisbagage van vmbo'ers* (Hofman & Spijkerboer, 2009). Ook is gezocht naar een duidelijke invalshoek voor het onderzoeken van het fenomeen aansluiting. Daarvoor is gebruikgemaakt van *Aansluitingen in het onderwijsstelsel, kaders voor een praktijktheorie en een praktische handreiking aan betrokkenen* (Van Asselt, 2006).

Tot slot is het beoogde curriculum in beeld gebracht. Daarbij is nagegaan welke eisen er, in termen van het Europees Referentiekader, gesteld worden in vmbo en mbo. Ook is gekeken naar methodes die in gebruik waren bij de deelnemende mbo-opleidingen en naar enkele veel gebruikte vmbo-methodes.

3.2 Selectie van opleidingen en deelnemers

Om de focus in dit onderzoek niet te breed te leggen is ervoor gekozen om de aansluiting te onderzoeken tussen één leerweg van het vmbo, namelijk de theoretische leerweg, en een viertal mbo-opleidingen op niveau 4 die opleiden voor beroepen waarin beheersing van het Engels een duidelijke plaats heeft in de beroepsuitoefening en waarvoor derhalve in de betreffende kwalificatiedossiers een hoger (indicatief) ERK-niveau is aangegeven, met name voor de productieve vaardigheden: Vestigingsmanager internationale handel; Secretariële beroepen; Leisure & Hospitality en Onderwijsassistent.

Voor het onderzoek werd medewerking gezocht van ROC's in verschillende plaatsen, met een spreiding over verschillende provincies en stedelijke en minder stedelijke gebieden. Uiteindelijk werkten mee:

- ROC van Amsterdam, Amsterdam;
- Deltion College, Zwolle;
- ROC van Amsterdam, Hilversum;
- Summa College, Eindhoven.

Van elke opleiding werd een docent bereid gevonden mee te werken aan de afname van vragenlijsten bij studenten van leerjaar 1 en 2 en aan een interview.

3.3 Opstellen van vragenlijsten

Op basis van de informatie uit het vooronderzoek werden concept vragenlijsten opgesteld voor eerste- en tweedejaarsstudenten. Deze werd voorgelegd aan een aantal docenten om te checken of zij dit reële vragen vonden.

De vragenlijsten zijn te vinden in bijlage 1 en 2. Begonnen wordt met een aantal contextvragen, zoals de leeftijd en de vooropleiding van de deelnemers. Vervolgens zijn er vragen die zich richten op het uitgevoerde curriculum (wat gebeurt er volgens studenten in de lessen?) en het gerealiseerde curriculum (wat zeggen studenten te kunnen, wat voor cijfers hebben zij gehaald en wat betekent dat voor de verwachte of ervaren aansluiting vmbo-tl-mbo?). Voor het benoemen van de verschillende taaltaken is gebruikgemaakt van de beschrijvingen (can-do-statements) uit Taalprofielen (Meijer, & Liemberg, 2004). De vragen naar de ervaren aansluiting richten zich op de door Van Asselt (2006) onderscheiden aspecten: programma; pedagogisch-didactische benadering; leeromgeving; verwachtingen en aspiraties van studenten.

3.4 Afname vragenlijsten

De docenten hebben de vragenlijsten in papieren versie voorgelegd aan groepen eerste- en tweedejaars mbo-studenten (voorheen vmbo-tl leerlingen). In totaal hebben 110 eerste- en 85 tweedejaarsstudenten de vragen beantwoord. De aantallen studenten per opleiding zijn weergegeven in tabel 2.

Tabel 2. Aantallen studenten die vragenlijsten hebben ingevuld.

	eerstejaars	tweedejaars	totaal
Vestigingsmanager internationale handel	10	9	19
Secretariële beroepen	25	7	32
Leisure & Hospitality	29	32	61
Onderwijsassistent	46	37	83
Totaal	110	85	195

3.5 Interviews

In het verlengde van de uitkomsten van de vragenlijsten zijn interviewvragen geformuleerd voor studenten en docenten (zie bijlagen 3 en 4). De interviews waren bedoeld om door te kunnen vragen op gegeven antwoorden en dieper in te gaan op de (ervaren) praktijk van het onderwijs in vmbo en mbo en de aansluiting vmbo-mbo. Er werden gesprekken gevoerd met 24 studenten en de vier docenten die Engels gaven aan de betreffende opleidingen.

3.6 Verwerking van resultaten

De vragenlijsten zijn verwerkt in SPSS. De uitkomsten van de enquête en de interviews zijn ter validering voorgelegd op een aantal momenten aan in totaal twaalf vmbo-docenten Engels en negen mbo-docenten Engels uit verschillende delen van het land. De vragen die hierbij gesteld werden, zijn te vinden in bijlage 5. Uiteindelijk is een onderzoeksverslag geschreven (het voorliggende document).

4. Resultaten

In dit hoofdstuk bespreken we achtereenvolgens de aansluiting tussen vmbo-tl en mbo wat betreft het beoogde curriculum en de uitkomsten van het onderzoek onder studenten en docenten naar het uitgevoerde en gerealiseerde curriculum.

4.1 De aansluiting van het beoogde curriculum

Zoals in 2.1 al is aangegeven, vormt het beoogde curriculum het kader waarbinnen de docent het onderwijs verzorgt. Voorafgaand aan het overzicht van de uitkomsten van het onderzoek naar het uitgevoerde en gerealiseerde curriculum wordt daarom hieronder ingegaan op dit beoogde curriculum, in de vorm van examenprogramma's (vmbo), kwalificatiedossiers (mbo) en de gebruikte methodes in beide sectoren. Aandachtspunt daarbij is de vraag hoe het gesteld is met de aansluiting tussen vmbo-tl en de onderzochte mbo-opleidingen voor wat het beoogde curriculum betreft.

4.1.1 Examenprogramma en kwalificatiedossiers

Voor vmbo-tl is het examenprogramma het formele beoogde curriculum. Hierin zijn onder meer eindtermen te vinden op het gebied van de in het ERK onderscheiden vaardigheden lezen, luisteren, gesprekken voeren, spreken en schrijven. Zoals hierboven beschreven heeft het ERK in het vmbo (nog) geen formele status. Wel zijn er streefniveaus geformuleerd voor te behalen niveaus. Voor vmbo-tl ziet dit er als volgt uit: luistervaardigheid A2/B1, gespreksvaardigheid A2, schrijfvaardigheid A2/B1, leesvaardigheid 10% A2, 75% B1, 15% B2 (zie www.erk.nl).

Voor mbo-opleidingen op niveau 4 bestaan generieke eisen, geformuleerd in termen van het ERK. Daarnaast zijn in de kwalificatiedossiers indicatief ERK-niveaus genoemd bij de kerntaken en werkprocessen van het betreffende beroep. In tabel 3 is weergegeven wat de beoogde ERK-niveaus in relatie tot het beroep zijn voor de onderzochte mbo-opleidingen. Voor elk van de vier opleidingen wordt voorts aangegeven hoe de relevantie van het beheersen van het Engels is verwoord in het kwalificatiedossier. Ter toelichting van de beroepsspecifieke eisen wordt in de bijlage een aantal passages uit de betreffende kwalificatiedossiers aangehaald (bijlage 6).

Tabel 3. *Verplichte of aanbevolen eindniveaus.*

	Spreken	Gesprekken voeren	Schrijven	Lezen	Luisteren
Vestigingsmanager internationale handel	B1	B1	B1	B1	B1
Secretariële beroepen	B1	B2	B2	B2	B2
Leisure & Hospitality	B1	B1	B1	B1	B1
Onderwijsassistent	B1	B1	B1	B1	B1
Generieke eisen mbo-4	A2	A2	A2	B1	B1
Aanbevolen ERK-niveaus voor vmbo-tl		A2	A2/B1	A2 10% B1 75% B2 15%	A2/B1

In de tabel zijn ter vergelijking ook de generieke niveaueisen voor mbo-4 opgenomen. Te zien is dat voor de onderzochte opleidingen de beroepsspecifieke eisen voor de productieve vaardigheden duidelijk hoger liggen dan de generieke eisen: meestal is er één niveau verschil. Bij de secretariële beroepen geldt dit ook voor de receptieve vaardigheden en daar is het verschil voor gesprekken voeren en schrijven zelfs twee niveaus.

Tot slot zijn de aanbevolen ERK-streefniveaus voor vmbo-tl opgenomen; voor lezen betreft het de niveaus zoals gehanteerd bij de constructie van de centrale examens. De daar opgenomen informatie over de centrale examens voor lezen is afkomstig van Cito/CvE. Voor spreken is geen ERK-niveau genoemd, omdat in de eindtermen vmbo geen afzonderlijke eindtermen voor spreken worden genoemd.

De tabel laat zien dat de generieke eisen in mbo 4 nauwelijks hoger liggen dan de eisen voor vmbo-tl (alleen voor luisteren is op het mbo B1 vereist waar voor vmbo A2/B1 wordt genoemd als streefniveau; voor schrijven gaat het streefniveau voor vmbo echter verder dan de eis in het mbo: voor vmbo wordt A2/B1 aanbevolen, waar op mbo A2 verplicht is). Wat dit aangaat kan verwacht worden dat studenten uit vmbo-tl geen moeite zullen hebben om aan de kwalificatie-eisen in het mbo te voldoen. Een programma dat zich richt op deze eisen, zou gezien het (beoogde) niveau bij instroom dan ook geen problemen moeten opleveren voor doorstromende vmbo-tl-leerlingen.

De eisen bij het beroep zijn voor de onderzochte opleidingen beduidend hoger. Hier dient het onderwijs Engels in het mbo de studenten dus nog een behoorlijke stap te laten zetten.

4.1.2 Gebruikte methodes

Aan de eerstejaarsstudenten is gevraagd met welke leergangen zij gewerkt hebben in het vmbo, aan tweedejaarsstudenten en docenten is deze vraag gesteld voor de verschillende mbo-opleidingen. Alle leerlingen geven aan dat er op de bezochte vmbo-tl-school gewerkt werd met een leergang. Het meest genoemd zijn Stepping Stones (27 keer) en New Interface (18 keer), die beiden aangeven dat ze werken op ERK-niveau A2/B1.

In het mbo worden in de onderzochte opleidingen sectorspecifieke methodes gebruikt. Al deze methodes bevinden zich op het niveau pre-intermediate (B1). Op basis van deze informatie kan

worden uitgegaan van een goede aansluiting. Ook tussen de ERK-streefniveaus van het vmbo en de ERK-niveaus van de mbo-methodes is er geen sprake van een 'onoverbrugbare kloof'. Alleen voor lezen mag verwacht worden dat studenten uit vmbo-tl dit niveau al hebben, voor de andere vaardigheden is er nog een stap te zetten. Vanuit het oogpunt van de aansluiting vanuit de theoretische leerweg zijn de gekozen mbo-methoden een goede keuze voor het eerste jaar mbo.

De vmbo-methodes zijn Nederlandstalig en richten zich op algemene taalvaardigheid, de in het mbo gebruikte methodes zijn Engelstalig en zijn gericht op een specifieke sector, met uitzondering van de methode Face2Face die gebruikt wordt bij de opleiding Onderwijsassistent. Dit betekent een (in ieder geval gedeeltelijk) sectorspecifieke invulling van aangeboden taaltaken en woordenschat. Alle vaardigheden komen aan bod. In alle methodes wordt schrijfvaardigheid aangeboden op basis van casussen in een authentieke context, waarbij de leerder wordt gevraagd te reageren via bijvoorbeeld e-mail. Gespreksvaardigheid komt in de ene methode meer voor dan in de andere en varieert van het voeren van gesprekjes (simulaties), het in groepjes bespreken van antwoorden, tot samen werken aan een opdracht. Of Engels dan de voertaal is, hangt af van de docent. Grammatica, vocabulaire, lezen en luisteren wordt op een meer traditionele manier aangeboden. Al met al kan geconcludeerd worden dat de methodes van vmbo-tl en mbo op elkaar aansluiten. Inhoudelijk is er in de mbo-methodes sprake van (een zekere) gerichtheid op de wereld van het beroep, qua didactische benadering komen de eerstejaarsstudenten geen verrassingen tegen.

4.2 De aansluiting van het uitgevoerde en gerealiseerde curriculum

We gaan verder met de resultaten van het onderzoek onder studenten en docenten en beginnen met een karakteristiek van de deelnemers, hun verwachtingen en aspiraties, en hun taalvaardigheid. Daarna wordt ingegaan op de aansluiting van de onderwijsprogramma's van vmbo-tl en mbo.

4.2.1 Een schets van de deelnemers

De leeftijd van de deelnemende studenten liep bij de eerstejaars uiteen van 15 tot 25 jaar, waarbij 60% van de studenten 16 of 17 was (wat wijst op een 'standaardroute' van 4 jaar vmbo gevolgd door instroom in het mbo); bij de tweedejaars liepen de leeftijden uiteen van 16 tot 24 jaar, waarbij 65% 17 of 18 was (wat weer wijst op een 'standaardroute').

Er is geen compleet beeld van hun voortrajecten, maar de door de studenten genoemde vooropleidingen lopen behoorlijk uiteen. Genoemd zijn: vmbo-basisberoepsgerichte leerweg, vmbo-kaderberoepsgerichte leerweg, vmbo-gemengde leerweg, vmbo-theoretische leerweg, mbo-niveau 2, mbo-niveau 3 en werk. Van de eerstejaarsstudenten was 55% afkomstig uit gl/tl en 17% uit kbl; van de tweedejaars 69% uit gl/tl en 19% uit kbl.

Gevraagd naar het totale aantal jaren Engels in hun voortraject gaven de studenten zeer uiteenlopende antwoorden: van 2 jaar tot 8 jaar. Het is mogelijk dat sommige studenten de vragen hieromtrent niet helemaal goed begrepen hebben. Bij de eerstejaars gaf 39% zes jaar Engels aan (wat wijst op het meest gebruikelijke traject van twee jaar Engels in het basisonderwijs en vier jaar in het vmbo); bij de tweedejaars was dat 41%.

Veel eerstejaarsstudenten gaven aan ook op andere manieren Engels te hebben geleerd dan via de lessen op school. Het meest genoemd werden: social media (78%); tv/dvd met ondertitels (76%); tv/dvd zonder ondertitels (60%) en computerspelletjes (43%). Kleinere aantallen studenten hadden ook Engels geleerd via een ouder of familie, via werk of door verblijf in het buitenland.

De studenten bleken van een zeer groot aantal verschillende (vmbo-)scholen te komen: de in totaal 195 studenten noemden 85 verschillende scholen.

Dit beeld van grote verscheidenheid, in leeftijd, voortraject, beheersing van het Engels, wordt bevestigd door de docenten (uit verschillende delen van het land) die geraadpleegd zijn naar aanleiding van de onderzoeksresultaten. Het bevestigt ook het beeld dat naar voren kwam in het SLO-docentennetwerk Engels.

4.2.2 Verwachtingen en aspiraties met betrekking tot toekomstig beroep en vervolgstudie

De antwoorden op de vraag welk beroep de studenten denken te gaan uitoefenen, zijn zeer divers. In het eerste jaar wordt door slechts een enkeling een beroep genoemd dat rechtstreeks te koppelen is aan de mbo-opleiding die op dat moment gevolgd werd. Ook worden regelmatig antwoorden gegeven als 'weet ik nog niet' of 'geen idee'. Dit kan samenhangen met het feit dat de meeste ondervraagde studenten van plan zijn, of op zijn minst overwegen, om na het mbo verder te gaan studeren in het hbo. Op de vraag 'Ben je van plan na het mbo een hbo-opleiding te gaan volgen?' antwoordt van de eerstejaarsstudenten 59% 'ja' en 26% 'misschien' (samen 85%); van de tweedejaarsstudenten antwoordt 73% 'ja' en 21% 'misschien' (samen 94%). Bij de opleiding Onderwijsassistent zijn veruit de meeste studenten van plan door te stromen naar het hbo: bij de eerstejaars zegt in totaal 96% 'ja' of 'misschien', bij de tweedejaars 98%. Veel studenten van deze opleiding hebben al een specifieke lerarenopleiding in gedachten, zoals pabo of een tweedegraads lerarenopleiding Engels, Nederlands of wiskunde. De helft van alle betrokken docenten bleek dit beeld te herkennen.

Het belang van Engels voor een verwacht of mogelijk toekomstig beroep wordt door alle eerste- en tweedejaarsstudenten hoog geschat. De antwoorden op deze vraag zijn weergegeven in tabel 4. Tijdens de interviews is gebleken dat ze Engels als wereldtaal ook erg belangrijk vinden.

Alle geraadpleegde mbo-docenten herkennen deze resultaten.

Tabel 4. *Belang van Engels voor het beroep volgens eerstejaarsstudenten.*

In het beroep dat je voor ogen hebt, denk je dat het belangrijk is om goed Engels: (Alle 110 eerstejaars respondenten en alle 85 tweedejaars respondenten)								
	Heel belangrijk		Niet zo belangrijk		Helemaal niet belangrijk		Weet ik niet	
	1 ^e jaars	2 ^e jaars	1 ^e jaars	2 ^e jaars	1 ^e jaars	2 ^e jaars	1 ^e jaars	2 ^e jaars
te kunnen spreken?	82.6%	66.7%	12.8%	15.4%	3.7%	5.1%	0.9%	12.8%
te kunnen schrijven	68.8%	47.4%	26.6%	34.6%	3.7%	3.8%	0.9%	14.1%
te kunnen lezen?	79.8%	61.5%	15.6%	21.8%	3.7%	3.8%	0.9%	12.8%
te kunnen verstaan?	85.3%	70.5%	10.1%	14.1%	3.7%	2.6%	0.9%	12.8%

4.2.3 Taalvaardigheid van studenten

Aan de eerstejaarsstudenten (afkomstig uit vmbo-tl) is gevraagd hoe hun resultaten in het vmbo waren op de verschillende taalvaardigheden. Voor de vaardigheden lezen, luisteren, schrijven en gesprekken voeren geeft 80 tot 94% van de studenten aan dat die voldoende of goed waren. Gemiddeld 12% van de studenten geeft onvoldoende aan; het meest geldt dit voor studenten van de opleiding Onderwijsassistent.

Aan de tweedejaars (voorheen tl-) studenten is gevraagd naar hun resultaten in het vmbo en in het eerste jaar op het mbo op de verschillende taalvaardigheden. Voor lezen en luisteren geeft 85 tot 90% aan dat die voldoende of goed waren op zowel het vmbo als het eerste jaar van het mbo. De resultaten van de vaardigheid schrijven laten een daling zien van gemiddeld 83% voldoende of goed op vmbo naar 66.7% voldoende of goed op het mbo. Bij gesprekken voeren is er ook een daling: van 89.6 % naar 76.1% voldoende of goed.

De ondervraagde eerstejaarsstudenten (voorheen tl) denken over het algemeen dat zij over voldoende taalvaardigheid beschikken om succesvol deel te nemen in het mbo. Slechts vier studenten (van de 62) antwoorden hier met 'nee' (van wie drie in de opleiding Secretariële beroepen). Wel toont een aantal van hen zich afwachtend: 13 studenten zeggen 'weet ik niet'. Terugkijkend vinden ook de tweedejaarsstudenten in meerderheid dat zij over voldoende taalvaardigheid beschikken om de gekozen mbo-opleiding te volgen. Hier zeggen vier studenten (van de 49) 'nee', twee zeggen 'weet ik niet'.

Er is ook gevraagd naar het oordeel van de eerstejaarsstudenten over hun Engelse taalvaardigheid in relatie tot een aantal specifieke taken die in het mbo voor kunnen komen. De antwoorden hierop worden weergegeven in tabel 5. Aan de tweedejaarsstudenten is gevraagd naar hun ervaringen op dit punt. Hun antwoorden zijn eveneens opgenomen in tabel 5.

Tabel 5. *Engels voldoende om in het Engels mbo-specifieke taken uit te voeren.*

Is je Engels voldoende om in het Engels:		Was je Engels voldoende om in het Engels:	
Door startende mbo-studenten (voortraject vmbo-tl) met ja beantwoord		Door tweedejaars mbo-studenten (voortraject vmbo-tl) met ja beantwoord	
1. een presentatie te geven	58,1%	1. een presentatie te geven	83,3%
2. in een projectgroep te werken	65,6%	2. in een projectgroep te werken	68,8%
3. lessen te volgen	69,4%	3. lessen te volgen	79,2%
4. contacten te onderhouden	59,7%	4. contacten te onderhouden	68,8%
5. brieven te schrijven	69,4%	5. brieven te schrijven	68,1%
6. Engelse informatie te zoeken	75,4%	6. Engelse informatie te zoeken	73,5%

Het blijkt dat de verwachtingen van de eerstejaars en de ervaringen van de tweedejaars op de meeste punten geen grote verschillen laten zien. Gemiddeld zijn de antwoorden van de tweedejaars nog iets positiever dan die van de eerstejaars. Daarbij moet in aanmerking worden genomen dat er bij de eerstejaars een groter aandeel 'niet wetters' is. Het gaat natuurlijk om andere studenten, dus enige voorzichtigheid bij de interpretatie hiervan is op zijn plaats. Het grootste verschil is te zien bij punt 1, 'een presentatie geven'. Het is denkbaar dat de eerstejaarsstudenten dit nog nooit hebben gedaan in het vmbo en daarom twijfelen of zij dit kunnen. Tweedejaars hebben intussen ervaren dat dat wel lukte.

De geraadpleegde vmbo-docenten zijn het wat betreft het bovenstaande met hun oud-leerlingen eens. De mbo-docenten denken daar wat genuanceerder over. Alle mbo-docenten achten de taalvaardigheid van instromende vmbo-tl-leerlingen ontoereikend om in het Engels in een projectgroep samen te werken of brieven te schrijven (punt 2 en 5), voor een aantal mbo-docenten geldt dit ook voor lessen volgen en contacten onderhouden in het Engels (punt 3 en 4). Het is natuurlijk de vraag in hoeverre dit aan het eind van vmbo-tl verwacht of geëist kan worden, gezien de streefniveaus (gespreksvaardigheid A2; luister- en schrijfvaardigheid A2/B1).

Een meerderheid van de uit vmbo-tl afkomstige eerstejaarsstudenten verwacht dus geen grote problemen in het mbo en de meeste tweedejaarsstudenten hebben ook geen grote problemen ervaren in de aansluiting. Toch geeft een aanzienlijk aantal van de tweedejaarsstudenten met als voortraject vmbo-tl op grond van hun ervaringen in het eerste jaar mbo wel aan zaken gemist te hebben in het vmbo. Gevraagd werd welke vaardigheden naar hun mening onvoldoende getraind waren in het voortgezet onderwijs. Het blijkt dat een aanzienlijk deel van de studenten voor verschillende functionele vaardigheden graag meer training had gehad. Het geven van een presentatie in het Engels is één van de twee taken die het meest genoemd worden. Het is waarschijnlijk dat dit in het mbo duidelijk meer aan de orde komt, omdat het in het kader van het beroep relevant kan zijn en ook omdat het in het mbo-onderwijs een veelvoorkomende werkvorm is. Daarnaast hadden de studenten vooral graag meer training gehad in het luisteren naar lessen in het Engels. Het hangt van de opleiding af of de studenten dit ook in de dagelijkse onderwijspraktijk tegenkomen. De cijfers bij deze vraag zijn te vinden in tabel 6.

Tabel 6. *Wat is onvoldoende getraind in het vmbo?*

Tweedejaars mbo-studenten (voortraject vmbo-tl): “Welke van de volgende vaardigheden voor het vak Engels die je nu nodig hebt voor je mbo-opleiding, zijn naar jouw mening onvoldoende getraind in de bovenbouw vmbo-tl?”	
Lezen van teksten en opdrachten in het Engels	23,3%
Luisteren naar lessen in het Engels	57,1%
Presentatie geven in het Engels	57,1%
Gesprekken voeren in het Engels	35,7%
E-mails schrijven in het Engels	35,7%
Zakelijke en persoonlijke brieven schrijven in het Engels	43,9%
Maken van toetsen/tentamens in het Engels	25,0%

Hierboven is al aangegeven dat docenten in het mbo de instromende tl-leerlingen een aantal specifiek genoemde zaken nog niet zien doen. Uit de interviews en bij latere feedback kwamen verder de volgende zaken naar voren.

Docenten ervaren grote verschillen tussen studenten bij binnenkomst. De verschillen in voortraject zoals hierboven beschreven zijn ook groot.

Men vindt dat de leerlingen uit vmbo-tl over het algemeen voor leesvaardigheid en luistervaardigheid goed op niveau zijn (inschatting en/of meting wijst op B1). De productieve vaardigheden bevinden zich echter op een beduidend lager niveau (genoemd wordt A1). Veel studenten passen wat genoemd wordt 'basisgrammatica' nauwelijks toe in geschreven en gesproken taal. Door de meeste mbo-docenten wordt de suggestie gedaan dat het vmbo

uitsluitend basisgrammatica zou kunnen aanbieden, maar daarbij dan wel moet zorgen dat de tl-leerlingen deze echt beheersen en toepassen in vrij taalgebruik, ook in gesprekken voordat zij grammatica op een hoger niveau aanbieden. Dan kan het mbo de grammaticale beheersing verder uitbreiden en hoeven ze niet weer terug naar de basis (nu wordt vaak 'vooraan begonnen').

Veel studenten vinden het ook moeilijk om zelf taal te produceren; ze zijn terughoudend om te praten. Ook zijn ze niet gewend om zelfstandig opdrachten, bijvoorbeeld taaltaken, uit te voeren. Mbo-docenten vinden het belangrijk dat leerlingen in het vmbo vrij leren spreken. Ze zouden 'spreek(angst)vrij' kunnen worden gemaakt en eraan gewend raken om zelfstandig taal te produceren.

Een kanttekening bij deze bevindingen is dat ook in de lessen op het mbo vaak relatief weinig gedaan wordt aan gespreksvaardigheid. De studenten zijn niet 'spreekvrij', maar worden dat zonder voldoende oefening ook niet. Sommige docenten zeggen dat zij gespreksvaardigheid laten oefenen of dit beoordelen, terwijl het in feite gaat om uitspraak of uit het hoofd geleerde dialogen.

Als reactie op de drie door het mbo aangereikte adviezen: zorgen voor goede beheersing van basisgrammatica, studenten 'spreekvrij maken' en wennen aan zelfstandig taal produceren, geven 10 van de 12 vmbo-docenten aan dat deze adviezen een uitdaging zijn, maar wel zinvol. Zij geven aan dat ze randvoorwaardelijke en didactische oplossingen nodig hebben om dat waar te kunnen maken (tijd in het rooster; bij gesprekken voeren en schrijven didactische oplossingen voor werken met grotere groepen - 'hoe doe ik dat zodat ik het overleef?').

4.2.4 Aansluiting programma

Hierboven is al aangegeven dat de methodes, waarmee in de onderzochte mbo-opleidingen gewerkt wordt, inhoudelijk goed aansluiten op de door de studenten genoemde vmbo-leergangen. In programmatische zin is er, wat het beoogde curriculum betreft, sprake van een doorlopende leerlijn. Qua didactische benadering zijn er ook weinig verschillen tussen de vmbo- en mbo-methodes.

In de uitvoering van het curriculum zijn de keuzes die de docenten maken doorslaggevend. Zij kunnen onderdelen uit de leergang overslaan, er meer of minder tijd aan besteden, of prammaonderdelen toevoegen. Hierover is een aantal vragen gesteld aan de studenten.

Aan de eerstejaarsstudenten werd gevraagd of er op het vmbo gewerkt werd met opdrachten die niet uit het les- of werkboek kwamen. 66% van de eerstejaarsstudenten (voorheen tl-leerlingen) zegt: 'ja, soms'; 5% zegt: 'vaak'. De methode neemt dus meestal een belangrijke plaats in.

Ook is gevraagd hoe vaak bepaalde onderdelen in de laatste twee jaren op het vmbo aan bod kwamen. Een overzicht van de antwoorden van de uit vmbo-tl afkomstige studenten is te vinden in bijlage 7. De meest opvallende zaken worden hier genoemd.

- Bij grammatica antwoordt 70.5% 'vaak' (wat was gedefinieerd als 'wekelijks') en 21.3% 'geregeld'.
- Bij woordjes leren antwoordt 60.7% 'vaak' en 31.1% 'geregeld'.
- Bij een presentatie houden antwoordt 22.6% 'niet' en 54.8% 'niet vaak' (wat gedefinieerd was als minder dan drie keer gedurende de twee jaar)
- Bij het voeren van verschillende soorten gesprekjes antwoordt gemiddeld 17% dat dit 'niet' gedaan is en 40% dat dit 'niet vaak' (dus minder dan drie keer gedurende de twee jaar) gedaan is; gemiddeld 7% zegt 'vaak'.

De grote aandacht voor grammatica en woordenschat wordt door de meeste vmbo-docenten die geraadpleegd zijn wel herkend. Ook het feit dat er weinig gedaan wordt aan gespreksvaardigheid is voor hen herkenbaar. Hiervoor zijn volgens zeggen van de docenten vooral randvoorwaardelijke en didactische redenen. Een andere reden is dat ze in de bovenbouw relatief veel tijd besteden aan luistervaardigheid en leesvaardigheid, naast grammatica en vocabulaire, met het oog op het centrale examen.

Aan alle tweedejaarsstudenten is dezelfde vraag gesteld met betrekking tot het eerste jaar in het mbo. Een overzicht van hun antwoorden is te vinden in bijlage 8. De meest opvallende zaken zijn hier de volgende:

- Bij grammatica zegt 36.7% 'vaak' en 43% 'geregeld'.
- Bij woordjes leren zegt 20.3% 'niet' en 24.1% 'niet vaak' (= minder dan drie keer).
- Bij een presentatie houden antwoordt 66.7% 'niet vaak' en 21.8% 'geregeld'.
- Bij het voeren van verschillende soorten gesprekjes antwoordt gemiddeld 65% 'niet' of 'niet vaak', gemiddeld 4% zegt 'vaak'.

De geraadpleegde docenten uit het mbo herkennen deze gegevens. Ook hier worden organisatorische redenen genoemd als belemmering om meer aan gespreksvaardigheid te doen.

De vraag of er sprake is van aansluiting tussen vmbo-tl en mbo kan wat dit punt aangaat positief beantwoord worden. TI-leerlingen komen niet in een 'andere wereld' terecht op het mbo. Er wordt met leerboeken gewerkt, er is relatief veel aandacht voor met name grammatica. Woordenschat komt wel minder aan de orde op het mbo; hier wordt meer zelfwerkzaamheid van de studenten verwacht.

Uit de interviews met de mbo-docenten komt verder naar voren dat in toetsen relatief veel grammatica voorkomt en minder of geen vocabulaire. Vaardigheden worden minder vaak getoetst, en toetsing is hier vaker formatief. Voor summatieve toetsing wordt vaak door het management gekozen voor een bepaalde manier van toetsen en met de weinig uren die er zijn is er al snel sprake van 'teaching to the test'.

5. Conclusies

Op basis van de hierboven beschreven onderzoeksresultaten kan geconcludeerd worden dat de aansluiting tussen de onderwijsprogramma's voor Engels in vmbo-tl en mbo in het geval van de onderzochte vier opleidingen niet problematisch is. Het beoogde curriculum laat geen 'kloof' zien en ook het uitgevoerde curriculum sluit volgens de ondervraagde studenten en docenten tamelijk goed aan. Daarbij moet aangetekend worden dat het uitgevoerde curriculum in het mbo zoals dat naar voren komt uit de antwoorden van studenten en docenten, behoorlijk 'traditioneel' is. Inhoudelijk zijn de programma's in zekere mate gericht op de contexten van het beroep, maar het zwaartepunt ligt in de onderwijspraktijk niet bij de meest functionele taalvaardigheden. Docenten vinden het vaak organisatorisch lastig om voldoende tijd vrij te maken voor spreek- en gespreksvaardigheid.

Eerstejaarsstudenten (voorheen tl-leerlingen) voelen zich goed toegerust voor het volgen van de mbo-opleiding van hun keuze. Tweedejaars (voorheen tl-leerlingen) zeggen geen echte aansluitproblemen te hebben ervaren. Daarentegen signaleren mbo-docenten echter wel enkele problemen. In de eerste plaats ervaren zij grote verschillen tussen alle instromende studenten. Niet alle studenten beheersen de basisstof, waardoor docenten 'vooraan beginnen' met bijvoorbeeld grammatica. Opvallend is dat docenten ondanks de door hen gesignaleerde verschillen niet of nauwelijks differentiëren. Als reden hiervoor noemen zij het ontbreken van randvoorwaarden als werkbare groepsgrootte en voldoende tijd.

Over het geheel genomen schatten de mbo-docenten de taalvaardigheid van instromende studenten (voorheen tl-leerlingen) wat minder hoog in dan de studenten zelf. Vooral de mondelinge vaardigheid vinden zij achterblijven, zowel wat betreft correctheid (gebruik van 'basisgrammatica') als qua spreekgemak en fluency. (Veel) studenten zijn er niet aan gewend om vrij te spreken en durven dit ook niet goed. Mbo-docenten zouden graag zien dat het vmbo de studenten verder zou brengen op de punten beheersing van 'basisgrammatica', 'spreekvrij maken' en zelfstandig taalgebruik.

Dit onderzoek is beperkt van omvang geweest. De uitkomsten kunnen daarom niet gegeneraliseerd worden. Wel geven ze een indruk van de aansluiting tussen vmbo-tl en mbo, zoals ervaren door leerlingen en docenten.

Het onderzoek heeft zich voor een belangrijk deel gericht op het uitgevoerde en gerealiseerde curriculum. Daarbij is vooral ingestoken op de perceptie van de leerlingen en docenten. Dat dit geen 'harde' gegevens oplevert spreekt voor zich. Bij interviews bestaat bovendien het gevaar van het krijgen van sociaal wenselijke antwoorden.

6. Aanbevelingen

Uitgaande van de hierboven geformuleerde conclusies kunnen aanbevelingen gedaan worden voor docenten in vmbo-tl en mbo.

Aanbevelingen voor vmbo-tl

Het is aan te bevelen dat docenten in het vmbo een grotere plaats inruimen voor spreek- en gespreksvaardigheid. Daarbij is het belangrijk om te werken aan het wegnemen van spreekangst bij leerlingen. Ook zou het moeten gaan om echte spreektaken, waarbij de leerlingen zelfstandig de taal moeten gebruiken (dus niet door middel van gestuurde of zelfs uit het hoofd geleerde dialogen, of uit het hoofd geleerde of deels voorgelezen spreekbeurten).

Het is aan te bevelen om wat grammaticaonderwijs betreft in het vmbo vooral te focussen op een goede beheersing van de basis, waarbij de stap naar toepassing bij spreken en schrijven nadrukkelijk ook gezet wordt. Nadat leerlingen de basisgrammatica toe kunnen passen in eigen taalgebruik, kunnen meer complexe grammaticale onderwerpen aan de orde komen. Meer oefenen met toepassing geeft ook bij de productieve vaardigheden winst.

Studenten hebben aangegeven dat zij in het vmbo graag beter voorbereid zouden zijn op het volgen van lessen in het Engels. Meer gebruik van de doeltaal kan hier belangrijk toe bijdragen.

Aanbevelingen voor mbo

Gezien de diversiteit van de groep instromers is het opvallend dat er in de onderzochte opleidingen weinig maatwerk wordt geleverd. Het verdient aanbeveling om in het mbo meer werk te maken van differentiatie.

Zeker in het mbo is het wenselijk om een belangrijke plek in te ruimen voor spreek- en gespreksvaardigheid. Het gebruik van de doeltaal als voertaal is ook in het mbo nog geen gemeengoed, dus hier is zeker al winst te behalen.

Aanbevelingen voor vmbo-tl en mbo samen

Hoewel de aansluiting in de onderzochte opleidingen geen onoverkomelijke problemen kent, zijn er door studenten en docenten in het mbo wel enkele wensen geformuleerd voor aanpassingen in het vmbo. Meer onderling contact en afspraken tussen docenten van vmbo en mbo zouden winst kunnen opleveren.

Docenten in zowel vmbo als mbo geven aan dat zij moeite hebben om te differentiëren, om tijd te creëren voor het werken aan spreek- en gespreksvaardigheid en opdrachten die leiden tot vrij taalgebruik. Organisatorische problemen worden veel genoemd als barrière. Samen werken aan oplossingen zou bij beide voor een stap voorwaarts kunnen zorgen en tegelijkertijd de gelegenheid bieden tot afstemming en dus ook optimalisering van de aansluiting.

Referenties

Asselt, R. van. (2006). *Aansluitingen in het onderwijsstelsel, kaders voor een praktijktheorie en een praktische handreiking aan betrokkenen*. Deventer: Saxion Hogescholen.

Beeker, A. (2012). *Is havo Engels goed genoeg voor het hbo? Een verkennend onderzoek naar mogelijke aansluitproblemen*. Enschede: SLO.

College voor Examens. (z.j.). *Diagnostische Tussentijdse Toets (DTT)*. Op 14 januari 2014 verkregen van https://www.cve.nl/item/diagnostische_tussentijdse_toets

Beeker, A. Canton, J. Fasoglio, D., & Trimboos, B. (2010). *Eindtermen vmbo*. Op 14 januari 2014 verkregen van <http://www.erk.nl/docent/streefniveaus/vmbo/>

College voor Examens & directie Voortgezet Onderwijs (z.j.). *Aangescherpte exameneisen in het voortgezet onderwijs*. Op 14 januari 2014 verkregen van http://www.examenblad.nl/9336000/1/j9vvhinitagymgn_m7mviq7lphrgg3h_n11vg41h1h4i9qd/vir_dlf9jjhn8?topparent=vg41h1h4i9qd

Council of Europe. (z.j.) *Common European Framework of reference for languages: learning, teaching, assessment*. Op januari 2014 verkregen van http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf

Hebing, S. (2007). *Handreiking schoolexamens moderne vreemde talen vmbo. Afgestemd op het Europees Referentie Kader (ERK)*. Op 14 januari 2014 verkregen van http://www.slo.nl/downloads/archief/http_www.slo.nl_themas_vmbohandreiking_Def_Handreiking_vmbo_mvt.pdf/

Hofman, R.H., & Spijkerboer, A.W. (2009). *Ervaren deficiënties door havo- en mbo-opleidingen in de basisbagage van vmbo'ers*. Den Haag: Onderwijsraad.

Lanschot Hubrecht, V. van (2011). *Zorg voor aansluiting. Kwalitatief onderzoek naar de aansluiting tussen vmbo-tl en de opleiding mbo-verpleegkunde*. Enschede: SLO

Liemberg, E., & Meijer, D. (2004). *Taalprofielen*. Enschede: NaB-MVT

SLO. (2012). *Concept-tussendoelen kernvakken onderbouw vo*. Op 14 januari 2014 verkregen van <http://www.slo.nl/nieuws/00291>

SLO. (z.j.). *Cursus Curriculum Ontwerp. Curriculaire verschijningsvormen*. Op 14 januari 2014 verkregen van http://cursuscurriculumontwerp.slo.nl/kennisbank/Curriculaire_verschijningsvormen.docx/

Steunpunt taal en rekenen mbo. (2014). *Cohortenschema's 'Kaders en regelgeving examinering generieke eisen Nederlands, rekenen en Engels' april 2013*. Op 14 januari 2014 verkregen van

<http://www.steunpuntaalenrekenenmbo.nl/steunpuntmbo/download/downloads/13-04-24-cohortenschema-april-2013-vs1.0.pdf>

Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven. (z.j.). *Kwalificatiedossier Onderwijsassistent*. Crebonummer: 22198, 93500. Geldig vanaf 1 augustus 2013. Op 14 januari 2014 verkregen van <http://www.kwalificatiesmbo.nl/>

Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven. (z.j.). *Kwalificatiedossier Secretariële beroepen*. Crebonummer: 22157, 95380, 95392, 95393, 95391. Geldig vanaf 1 augustus 2013. Op 14 januari 2014 verkregen van <http://www.kwalificatiesmbo.nl/>

Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven. (z.j.). *Kwalificatiedossier Leisure & Hospitality*. Crebonummer: 22187, 94110, 94120, 94130. Geldig vanaf 1 augustus 2012. Op 14 januari 2014 verkregen van <http://www.kwalificatiesmbo.nl/>

Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven. (z.j.). *Kwalificatiedossier Medewerker marketing en communicatie*. Crebonummer: 22166, 90532, 90531, 90534. Geldig vanaf 1 augustus 2012. Op 14 januari 2014 verkregen van <http://www.kwalificatiesmbo.nl/>

Thijs, A., & Akker, J. van den (2009). *Leerplan in ontwikkeling*. Enschede: SLO.

VO-raad. (2010). *Advies verbetering aansluiting vmbo-tl op havo en mbo (onderzoeksrapport 100203)*. Op 14 januari 2014 verkregen van <http://www.vo-raad.nl/userfiles/bestanden/VMBO-MBO/Advies-doorstroom-vmbo-tl.pdf>

Bijlagen

Bijlage 1 Vragenlijst voorgelegd aan eerstejaarsstudenten mbo

Het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) voert een onderzoek uit naar de aansluiting vmbo - mbo voor het vak Engels. Onderstaande vragenlijst wil in kaart brengen in hoeverre het Engels dat op het vmbo wordt gegeven aansluit bij wat aan Engels nodig is voor het - met succes - kunnen volgen van een mbo-studie.

Gegevens geïnterviewde

1. Ben je man of vrouw?	
man	
vrouw	

2. Wat is je leeftijd?								
16	17	18	19	20	21	22	23	24

3. Hoeveel jaren onderwijs Engels heb je gevolgd op de lagere school?

4. Hoeveel jaren onderwijs Engels heb je gevolgd in het voortgezet onderwijs?

5. Welke leerweg in het vmbo heb je afgerond? Basis Beroepsgerichte Leerweg, Kader Beroepsgerichte Leerweg, Gemengde Leerweg of Theoretische Leerweg

6. Wat is de naam van de vmbo-school waar je op gezeten hebt?

7. Welke niveau 4 opleiding ga je volgen?	
Vestigingsmanager handel	
Secretariële beroepen	
Onderwijsassistent	
Leisure & Hospitality	
8. Welk beroep wil je gaan uitoefenen?	

9. In het beroep dat je voor ogen hebt, denk je dat het belangrijk is om goed Engels:				
	Heel belangrijk	Niet zo belangrijk	Helemaal niet belangrijk	Weet ik niet belangrijk
te kunnen spreken?				
te kunnen schrijven				
te kunnen lezen?				
te kunnen verstaan?				

10. Ben je van plan na het mbo een hbo-opleiding te gaan volgen?	
Ja	
Misschien	
Nee	
Weet ik niet	

11. Hoe vaak werd onderstaande aangeboden in de laatste twee jaren op het vmbo voor het vak Engels?				
	Niet	Niet vaak Minder dan 3x	Geregeld Meer dan 3x	Vaak Wekelijks
Grammatica				
Woordjes leren				
Een presentatie houden				

In het Engels gesprekjes voeren				
	Niet	Niet vaak Minder dan 3x	Geregeld Meer dan 3x	Vaak Wekelijks
Alledaagse gesprekjes voeren over bekende onderwerpen				
Gesprekjes voeren waarin je iets regelt zoals een afspraak maken of iets bestellen				
Tijdens een groepsgesprek je mening geven of een reactie op een presentatie van een klasgenoot				
Gesprekjes voeren waarin je informatie uitwisselt of aanwijzingen geeft				
Naar Engels luisteren				
Luisteren naar een praatje of uitleg van iemand				
Luisteren naar een gesprek tussen twee Engelstaligen				
Luisteren naar aankondigingen en instructies				
Luisteren naar tv, video- en geluidsopnamen				
In het Engels lezen				
Persoonlijke of zakelijke brieven lezen				
Lezen om je ergens op te oriënteren				
Lezen om informatie op te doen				

In het Engels schrijven				
	Niet	Niet vaak Minder dan 3x	Geregeld Meer dan 3x	Vaak Wekelijks
Een persoonlijke brief schrijven of iets per brief bevestigen				
Een formulier invullen of aantekeningen maken				
Iets schrijven over jezelf of over wat je hebt meegemaakt				

12. Werkte je op het vmbo met een les- en werkboek voor het vak Engels? Zo ja, met welk boek?

Ja	☐ Stepping Stones ☐ That's right ☐ Real Time ☐
Nee	

13. Werkte je op het vmbo met opdrachten die niet uit het les- of werkboek kwamen voor het vak Engels?

Ja	
Soms, naast het boek	
Vaak, naast het boek	
Nee	

14. Wat was je gemiddeld genomen behaalde cijfer/resultaat voor Engels het afgelopen jaar?				
	Weet ik niet	Onvoldoende Lager dan 5.5	Voldoende Tussen 5.5 en 7	Goed Hoger dan 7
Grammatica				
Woordjes leren				
Presentatie geven				
Gesprekjes voeren				
Luisteren				
Lezen				
Schrijven				

15. Heb je op en andere manier Engels geleerd tijdens je middelbare schooltijd? Zo ja, hoe? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.	
Via een Engelse vader/moeder	
Via Engelstalige familie/kennissen	
Via tv/dvd/films met ondertiteling	
Via tv/dvd/films zonder ondertiteling	
Via social media (Youtube, Facebook etcetera)	
Via computerspelletjes in het Engels	
Door een (wereld)reis/verblijf in het buitenland (bijvoorbeeld half jaar in Australië)	
Op een andere manier, namelijk...	

16. Is je Engels volgens jou voldoende om:			
	Ja	Nee	Weet ik niet
de gekozen mbo-opleiding te volgen?			
in het eerste jaar van je mbo-studie een presentatie in het Engels te geven?			
te werken in een projectgroepje met Engelssprekende medestudenten?			
lessen in het Engels te volgen?			
contacten (e-mail of in gesprek) te onderhouden in het Engels?			
(persoonlijke of zakelijke) brieven te schrijven in het Engels voor een project?			
Engelstalige informatie op te zoeken voor een project?			

Dank je wel voor je medewerking aan deze enquête.

Liesbeth Pennewaard

Bijlage 2 Vragenlijst voorgelegd aan tweedejaarsstudenten mbo

Het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) voert een onderzoek uit naar de aansluiting vmbo - mbo voor het vak Engels. Onderstaande vragenlijst wil in kaart brengen in hoeverre het Engels dat op het vmbo wordt gegeven aansluit bij wat aan Engels nodig is voor het - met succes - kunnen volgen van een mbo-studie.

Gegevens geïnterviewde

1. Ben je man of vrouw?	
man	
vrouw	

2. Wat is je leeftijd?								
16	17	18	19	20	21	22	23	24

3. Hoeveel jaren onderwijs Engels heb je gevolgd op de lagere school?

4. Hoeveel jaren onderwijs Engels heb je gevolgd in het voortgezet onderwijs?

5. Welke leerweg in het vmbo heb je afgerond? Basis Beroepsgerichte Leerweg, Kader Beroepsgerichte Leerweg, Gemengde Leerweg of Theoretische Leerweg

6. Wat is de naam van de vmbo-school waar je op gezeten hebt?

7. Welke niveau 4 opleiding volg je nu?	
Vestigingsmanager internationale handel	
Secretariële beroepen	
Onderwijsassistent	
Leisure & Hospitality	

8. Welk beroep wil je gaan uitoefenen?

9. In het beroep dat je voor ogen hebt, denk je dat het belangrijk is om goed Engels:				
	Heel belangrijk	Niet zo belangrijk	Helemaal niet belangrijk	Weet ik niet
te kunnen spreken?				
te kunnen schrijven				
te kunnen lezen?				
te kunnen verstaan?				

10. Ben je van plan na het mbo een hbo-opleiding te gaan volgen?	
Ja	
Misschien	
Nee	
Weet ik niet	

11. Kun je aangeven hoeveel van je studieboeken/lesmaterialen in het Engels zijn?					
	Geen	Ongeveer 1/4	Ongeveer 1/2	Ongeveer 3/4	Alles
1 ^e jaar mbo-opleiding					
2 ^e jaar mbo-opleiding					

12. Werkte je afgelopen jaar met een les- en werkboek voor het vak Engels? Zo ja, met welk boek?		
Ja		Naam boek: ...
Nee		

13. Werkte je afgelopen jaar met opdrachten die niet uit een les- of werkboek kwamen voor het vak Engels?	
Ja	
Soms, naast het boek	
Vaak, naast het boek	
Nee	

14. Hoe vaak werd onderstaande aangeboden het afgelopen jaar voor het vak Engels?				
	Niet	Niet vaak Minder dan 3x	Geregeld Meer dan 3x	Vaak Wekelijks
Grammatica				
Woordjes leren				
Een presentatie houden				

In het Engels gesprekjes voeren				
Alledaagse gesprekjes voeren over bekende onderwerpen				
Gesprekjes voeren waarin je iets regelt zoals een afspraak maken of iets bestellen				
Tijdens een groepsgesprek je mening geven of een reactie op een presentatie van een klasgenoot				
Gesprekjes voeren waarin je informatie uitwisselt of aanwijzingen geeft				
Naar Engels luisteren				
Luisteren naar een praatje of uitleg van iemand				
Luisteren naar een gesprek tussen twee Engelstaligen				
Luisteren naar aankondigingen en instructies				
Luisteren naar tv, video- en geluidsopnamen				
In het Engels lezen				
Persoonlijke of zakelijke brieven lezen				
Lezen om je ergens op te oriënteren				
Lezen om informatie op te doen				
In het Engels schrijven				
Een persoonlijke brief schrijven of iets per brief bevestigen				
Een formulier invullen of aantekeningen maken				
Iets schrijven over jezelf of over wat je hebt meegemaakt				

15. Wat was je gemiddeld genomen behaalde cijfer/resultaat voor Engels in het laatste jaar van je vooropleiding?				
	Weet ik niet meer	Onvoldoende Lager dan 5.5	Voldoende Tussen 5.5 en 7	Goed Hoger dan 7
Grammatica				
Woordjes leren				
Presentatie geven				
Gesprekjes voeren				
Luisteren				
Lezen				
Schrijven				

16. Wat was je gemiddeld genomen behaalde cijfer/resultaat voor Engels het afgelopen jaar op het mbo?				
	Is niet getoetst	Onvoldoende Lager dan 5.5	Voldoende Tussen 5.5 en 7	Goed Hoger dan 7
Grammatica				
Woordjes leren				
Presentatie geven				
Gesprekjes voeren				
Luisteren				
Lezen				
Schrijven				

17. Was je Engels toen je begon aan de mbo-opleiding volgens jou voldoende om:			
	Ja	Nee	Weet ik niet
de gekozen mbo-opleiding te volgen?			
in het eerste jaar van je mbo-studie een presentatie in het Engels te geven?			
te werken in een projectgroepje met Engelssprekende medestudenten?			
lessen in het Engels te volgen?			
contacten (e-mail of in gesprek) te onderhouden in het Engels?			
(persoonlijke of zakelijke) brieven te schrijven in het Engels voor een project?			
Engelstalige informatie op te zoeken voor een project?			

18. Welke van de volgende vaardigheden voor het vak Engels die je nu nodig hebt voor je mbo-opleiding, zijn naar jouw mening onvoldoende getraind in je middelbare schooltijd?	
Lezen van teksten en opdrachten in het Engels	
Luisteren naar lessen in het Engels	
Presentatie geven in het Engels	
Gesprekken voeren in het Engels	
E-mails schrijven in het Engels	
Zakelijke en persoonlijke brieven schrijven in het Engels	
Maken van toetsen/tentamens in het Engels	
Anders, namelijk...	

19. Welke suggesties heb je voor het verbeteren van de aansluiting tussen vmbo en mbo voor het vak Engels? Wat zou het vmbo meer of anders kunnen doen?

Dank je wel voor je medewerking aan deze enquête.
Liesbeth Pennewaard

Bijlage 3 Interviewvragen mbo-docenten Engels

Naam geïnterviewde: _____

Instelling: _____

Aan welke opleiding bent u verbonden: _____

Engels in de eigen lespraktijk?

- Kunt u een beschrijving geven van uw lessen (inhoud) en de manier waarop u lesgeeft?
- Met welke materialen werkt u (methodes, eigen ontwikkeld leermateriaal)?
- Draagt u alleen zorg voor het Engels dat gegeven wordt binnen de opleiding? Als u dit doet met een collega, werkt u dan beiden op dezelfde manier en met de dezelfde materialen?

ERK-niveaus en toelatingsbeleid

- Wordt bij het aanmelden van de leerling specifiek gevraagd naar het beheersingsniveau en/of het cijfer behaald voor Engels?

Engels in de opleiding

- Komt Engels aan bod bij uw collega's die samen met u de opleiding verzorgen?
- Werken u of uw collega's met Engelstalige leermaterialen (boeken, internetopdrachten enzovoort)?
- Hoeveel vakken/welk deel worden binnen uw mbo-opleiding in het Engels gegeven?
- Wat moeten eerstejaarsstudenten in het Engels 'presteren', dat wil zeggen moeten zij bijvoorbeeld presentaties geven in het Engels, gesprekken kunnen voeren, brieven kunnen schrijven, zich leerstof eigen maken via Engels studiemateriaal of verslagen en dergelijke schrijven in het Engels?

Aansluitingsproblematiek

- Is er volgens u voor de mbo-opleiding die we nu onderzoeken sprake van aansluitingsproblematiek bij studenten door gebrek aan kennis van het Engels?
- Zo ja, waaruit blijkt die problematiek?
- Is er volgens u voor de mbo-opleiding die we nu onderzoeken sprake van aansluitingsproblematiek bij studenten door gebrek aan vaardigheden in het Engels?
- Zo ja, waaruit blijkt die problematiek?
- Wat zou, volgens u, voor Engels qua kennis en/of vaardigheden meer aandacht moeten krijgen op de aanleverende scholen?

Bijlage 4 Interviewvragen eerste- en tweedejaarsstudenten

Interviewvragen eerstejaarsstudenten

- Wat wil je graag worden?
- Verwachtingen Engels in het beroep
- Wat heb je geleerd op het vmbo? Waar ging het over in de lessen Engels?
- Hoe kreeg je les? Hoe heb je Engels geleerd?
- Wat verwacht je te leren? Wat denk je te kunnen na deze opleiding?
- Hoe verwacht je dat er les wordt gegeven?
- Denk je dat je Engels goed genoeg is om deze opleiding goed te kunnen afronden?

Interviewvragen tweedejaarsstudenten

- Wat wil je graag worden?
- Wat waren je verwachtingen en zijn die uitgekomen?
- Welke vaardigheden zijn aan bod gekomen het afgelopen jaar?
- Wat had je graag nog meer gedaan in het eerste jaar van het mbo?
- Als je kijkt naar wat en hoe je hebt geleerd op het vmbo en dat vergelijkt met wat je hebt geleerd op het mbo, zijn er dan verschillen?
- Denk je dat je de opleiding succesvol af kunt ronden?
- Achteraf gezien. Was je goed voorbereid op het mbo?

Bijlage 5 Vragen ter validering voorgelegd aan docenten Engels vmbo en mbo

Naam docent: _____

School: _____

Adres: _____

Postcode, plaats: _____

E-mailadres: _____

Wilt u begin februari het onderzoeksrapport ontvangen per e-mail? Ja/Nee

Deel 1 - Herkent u dit in uw praktijk?

1. Hoe vaak werd onderstaande aangeboden in de laatste twee jaren op het vmbo voor het vak Engels? 58 eerstejaars (voorheen tl-leerlingen) respondenten						
	Niet	Niet vaak < 3x	Geregeld > 3x	Vaak Wekelijks		Ruimte voor toelichting
Grammatica	0	7.0	22.8	70.2	Ja Nee	
Woordjes leren	0	8.8	29.8	61.4	Ja Nee	
Presentatie geven	20.7	56.9	19.0	3.4	Ja Nee	
1a. In het Engels gesprekjes voeren						
Alledaagse gesprekjes voeren over bekende onderwerpen	6.9	39.7	39.7	13.8	Ja Nee	
Gesprekjes voeren waarin je iets regelt zoals een afspraak maken of iets bestellen	20.7	37.9	36.2	5.2	Ja Nee	

Tijdens een groepsgeprek je mening geven of een reactie op een presentatie van een klasgenoot	29.3	41.4	24.1	5.2	Ja Nee
1a. In het Engels gesprekjes voeren					
Gesprekjes voeren waarin je informatie uitwisselt of aanwijzingen geeft	10.3	43.1	41.4	5.2	Ja Nee
1b. Naar Engels luisteren					
Luisteren naar een praatje of uitleg	0	6.9	53.4	39.7	Ja Nee
Luisteren naar een gesprek tussen twee Engelstaligen	1.7	10.3	62.1	25.9	Ja Nee
Luisteren naar aankondigingen en instructies	1.8	26.3	42.1	29.8	Ja Nee
Luisteren naar tv, video- en geluidsopnamen	1.7	17.2	44.8	26.2	Ja Nee
1c. In het Engels lezen					
Persoonlijke of zakelijke brieven lezen	3.4	27.6	48.3	20.7	Ja Nee
Lezen om je ergens op te oriënteren	1.7	27.6	53.4	17.2	Ja Nee
Lezen om informatie op te doen	5.2	22.4	43.1	29.3	Ja Nee
1d. In het Engels schrijven					

Een persoonlijke brief schrijven of iets per brief bevestigen	0	20.7	53.4	25.9	Ja Nee	
---	---	------	-------------	------	-----------	--

1d. In het Engels schrijven						
Een formulier invullen of aantekeningen maken	1.7	41.4	43.1	13.8	Ja Nee	
Iets schrijven over jezelf of over wat je hebt meegemaakt	8.8	35.1	45.6	10.5	Ja Nee	

2. Werkte je op het vmbo met opdrachten die niet uit het les- of werkboek kwamen voor het vak Engels? Alle 110 respondenten			Ruimte voor toelichting
Nee	7.4	Ja Nee	
Soms, naast het boek	61.1		
Vaak, naast het boek	8.3		
Ja	23.1		

3. Ben je van plan na het mbo een hbo-opleiding te gaan volgen? Alle 110 respondenten			Ruimte voor toelichting
Weet ik niet	6.4	Ja Nee	
Nee	9.1		
Misschien	25.5		
Ja	59.1		

4. Is je Engels volgens jou voldoende om: 58 tl-respondenten					
	Ja	Nee	Weet ik niet		Ruimte voor toelichting
de gekozen mbo-opleiding te volgen?	72.4	6.9	20.7	Ja Nee	
in het eerste jaar van je mbo-studie een presentatie in het Engels te geven?	56.9	10.3	31.0	Ja Nee	
te werken in een projectgroepje met Engelssprekende medestudenten?	63.2	15.8	21.1	Ja Nee	
lessen in het Engels te volgen?	69.0	13.8	17.2	Ja Nee	
contacten (e-mail of in gesprek) te onderhouden in het Engels?	70.0	12.1	29.3	Ja Nee	
(persoonlijke of zakelijke) brieven te schrijven in het Engels voor een project?	69.0	8.6	22.4	Ja Nee	
Engelstalige informatie op te zoeken voor een project?	75.4	7.0	17.5	Ja Nee	

5. In het beroep dat je voor ogen hebt, denk je dat het belangrijk is om goed Engels: Alle 110 eerstejaars respondenten						
	Heel belangrijk	Niet zo belangrijk	Helemaal niet belangrijk	Weet ik niet		Ruimte voor toelichting
te kunnen spreken?	82.6	12.8	3.7	0.9	Ja Nee	
te kunnen schrijven	68.8	26.6	3.7	0.9		

	Heel belangrijk	Niet zo belangrijk	Helemaal niet belangrijk	Weet ik niet		Ruimte voor toelichting
te kunnen lezen?	79.8	15.6	3.7	0.9		
te kunnen verstaan?	85.3	10.1	3.7	0.9		

Deel 2 - Overige vragen

6. Welk ERK-niveau hebben uw tl-leerlingen als zij van school gaan?						
	A1	A2	B1	B2		Ruimte voor toelichting
Engels kunnen spreken						
In Engels gesprekken kunnen voeren						
Engels kunnen schrijven						
Engels kunnen lezen						
Engels kunnen verstaan						

7. Kunt u in percentages weergeven waar u tijd aan besteedt in uw lessen in de bovenbouw tl? Samen 100 procent		Ruimte voor toelichting
Grammatica	%	
Vocabulaire	%	
Leesvaardigheid	%	
Gespreksvaardigheid	%	
Spreekvaardigheid	%	
Schrijfvaardigheid	%	
Luistervaardigheid	%	
100%		

8a. Vindt u dat de methodes die het mbo gebruikt goed aansluiten bij het onderwijs dat u geeft?		Ruimte voor toelichting
Face2Face	Ja Nee	
Tourism	Ja Nee	
Intelligent Business	Ja Nee	
Business Benchmark	Ja Nee	

8b. Wat vindt u van het niveau van de methodes?	
Face2Face	
Tourism	
Intelligent Business	
Business Benchmark	

9. Wat vindt u van de adviezen van de mbo-docenten?	
Toepassen van basisgrammatica in gesprekken (He/she/it rule/simple past/questions)	
Spreek(angst)vrij maken	
Veel taal zelf laten produceren	

Bijlage 6 Selecties uit de kwalificatiedossiers met betrekking tot beroepsspecifieke eisen

Vestigingsmanager internationale handel

Citaat uit het kwalificatiedossier (in deel D, pagina 114):

'De keuze voor het niveau B1 in het domein Luisteren is gebaseerd op het voorkomen van onder andere de volgende taalactiviteiten:

- luistert naar voorstellen van anderen;
- luistert tijdens vakspecifieke gesprekken;
- analyseert wensen opdrachtgever en vat samen wat er gezegd is.

De keuze voor het niveau B1 in het domein Lezen is gebaseerd op het voorkomen van onder andere de volgende taalactiviteiten:

- leest verzamelde gegevens/informatie/bijdragen voor (strategische en operationele) plannen;
- leest nieuws- en informatiebronnen;
- analyseert onderzoeksvragen en verzamelde data;
- combineert/vergelijkt informatie uit verschillende informatiebronnen.

De keuze voor het niveau B1 in het domein Gesprekken voeren is gebaseerd op het voorkomen van onder andere de volgende taalactiviteiten:

- licht voorstellen voor een plan toe;
- verzamelt middels vraaggesprekken informatie;
- inventariseert wensen opdrachtgever;
- vat samen wat er gezegd/afgesproken is.

De keuze voor het niveau B1 in het domein Spreken is gebaseerd op het voorkomen van onder andere de volgende taalactiviteiten:

- licht voorstellen voor een plan toe;
- rapporteert mondeling over gesignaleerde ontwikkelingen/voortgang en getrokken conclusies.

De keuze voor het niveau A2 in het domein Schrijven is gebaseerd op het voorkomen van onder andere de volgende taalactiviteiten:

- presenteert gevonden informatie schriftelijk;
- werkt een (operationeel) plan uit;
- formuleert onderzoeksvragen;
- stelt een conceptrapportage op met betrekking tot gesignaleerde ontwikkelingen.'

Daarnaast wordt Engels in de werkprocessen genoemd.

Secretariële beroepen

Citaat uit het kwalificatiedossier (in deel A, pagina 12):

'Onderzocht is of secretaresses spreken en schrijven in een andere taal dan het Nederlands.

Een ruime meerderheid (70%) voert gesprekken in een andere taal dan het Nederlands en

ongeveer de helft van de secretaresses (55%) schrijft in een andere taal dan het Nederlands.

Engels komt het meeste voor en een kwart van alle secretaresses voert dagelijks gesprekken in

het Engels. Ongeveer een derde van de secretaresses die gesprekken in het Engels voert, doet

dit op het hoge taalvaardigheidsniveau.'

Leisure & Hospitality

Citaat uit het kwalificatiedossier (in deel A, pagina 13)

'Door een toegenomen internationalisering wordt de beheersing van vreemde talen steeds belangrijker. Voor een aantal bedrijven in de sector is het wenselijk dat de Engelse en Duitse taal wordt beheerst. Meertaligheid bevordert de arbeidsmarktpositie van de beroepsgroep Leisure & Hospitality. Dit vergroot en vergemakkelijkt de mogelijkheden om (tijdelijk) in het buitenland te wonen en werken. Tevens is het voor bedrijven in de branche steeds meer van belang dat de huidige diploma's internationaal erkend worden, met name in andere landen van de Europese Unie.

Samengevat voeren bovenstaande ontwikkelingen een aantal belangrijke ontwikkelingen in de beroepsuitoefening. Van de medewerkers in de recreatiebranche wordt steeds meer een commercieel inzicht gevraagd en daarnaast ook de beheersing van moderne vreemde talen. Gasten willen meer of op een andere manier vermaakt worden. Het bedenken van nieuwe concepten wordt in het beroep steeds belangrijker. Daarnaast zullen medewerkers in steeds groter wordende bedrijven werken of ook vaker over de grens aan het werk gaan.'

Citaat uit het kwalificatiedossier (in deel D, pagina 127)

'Van de Leisure & Hospitality executive wordt verwacht dat hij zowel mondeling als schriftelijk kan communiceren met Engelstalige collega's of gasten. Hij kan luisteren naar gasten en hun wensen inventariseren. Hij kan het productaanbod uitleggen en contact onderhouden tijdens de recreatieve activiteiten. Daarnaast zal hij in staat moeten zijn om zeer korte teksten, zoals kwaliteitsnormen of instructies in het Engels te lezen.'

Onderwijsassistent

Citaat uit het kwalificatiedossier (in deel D, pagina 52)

'Vreemde talen (Engels) is voor de onderwijsassistent een onderdeel van het beroep: leerlingen op de basisschool krijgen les in een vreemde taal. Engels is daarom in dit kwalificatiedossier opgenomen als onderdeel van de beroepsuitoefening naast de algemene taaleisen die zijn opgenomen in een mbo-kwalificatie op niveau 4.'

Citaat uit het kwalificatiedossier (in deel D, pagina 53)

'Engels vormt een onderdeel van de beroepsuitoefening. MVT is daarom in dit kwalificatiedossier opgenomen als onderdeel van de beroepsuitoefening naast de algemene taaleisen die zijn opgenomen in een mbo-kwalificatie op niveau 4

Bijlage 7 Hoe vaak werden deze leeractiviteiten aangeboden in de laatste twee jaren op het vmbo voor het vak Engels?

Alle 61 eerstejaars (voorheen tl-leerlingen) studenten				
	Niet	Niet vaak Minder dan 3x	Geregeld Meer dan 3x	Vaak Wekelijks
Grammatica	0	8.2%	21.3%	70.5%
Woordjes leren	0	8.2%	31.1%	60.7%
Een presentatie houden	22.6%	54.8%	19.4%	3.2%
In het Engels gesprekjes voeren				
Alledaagse gesprekjes voeren over bekende onderwerpen	8.1%	38.7%	40.3%	12.9%
Gesprekjes voeren waarin je iets regelt zoals een afspraak maken of iets bestellen	19.4%	37.1%	38.7%	4.8%
Tijdens een groepsgesprek je mening geven of een reactie op een presentatie van een klasgenoot	29.5%	42.6%	23.0%	4.9%
Gesprekjes voeren waarin je informatie uitwisselt of aanwijzingen geeft	11.5%	42.6%	41.0%	4.9%
Naar Engels luisteren				
Luisteren naar een praatje of uitleg van iemand	0%	6.5%	53.2%	40.3%
Luisteren naar een gesprek tussen twee Engelstaligen	3.2%	9.7%	59.7%	27.4%
Luisteren naar aankondigingen en instructies	1.6%	24.6%	42.6%	31.1%
Luisteren naar tv, video- en geluidsopnamen	1.6%	16.4%	45.9%	36.1%

In het Engels lezen				
Persoonlijke of zakelijke brieven lezen	3.3%	26.2%	47.5%	23.0%
Lezen om je ergens op te oriënteren	1.7%	26.7%	53.3%	18.3%
Lezen om informatie op te doen	4.9%	21.3%	44.3%	29.5%
In het Engels schrijven				
Een persoonlijke brief schrijven of iets per brief bevestigen	0%	19.7%	52.5%	27.9%
Een formulier invullen of aantekeningen maken	1.6%	39.3%	44.3%	14.8%
Iets schrijven over jezelf of over wat je hebt meegemaakt	8.3%	36.7%	43.3%	11.7%

Bijlage 8 Hoe vaak werden deze leeractiviteiten aangeboden in het eerste jaar mbo?

Alle 80 tweedejaars leerlingen				
	Niet	Niet vaak Minder dan 3x	Geregeld Meer dan 3x	Vaak Wekelijks
Grammatica	6.3%	13.9%	43.0%	36.7%
Woordjes leren	25.3%	30.4%	24.1%	20.3%
Een presentatie houden	9.0%	66.7%	21.8%	2.6%
In het Engels gesprekjes voeren				
Alledaagse gesprekjes voeren over bekende onderwerpen	10.1%	41.8%	41.8%	6.3%
Gesprekjes voeren waarin je iets regelt zoals een afspraak maken of iets bestellen	22.8%	46.8%	29.1%	1.3%
Tijdens een groepsgesprek je mening geven of een reactie op een presentatie van een klasgenoot	31.6%	45.6%	19.0%	3.8%
Gesprekjes voeren waarin je informatie uitwisselt of aanwijzingen geeft	19.2%	44.9%	32.1%	3.8%
Naar Engels luisteren				
Luisteren naar een praatje of uitleg van iemand	8.9%	22.8%	41.8%	26.6%
Luisteren naar een gesprek tussen twee Engelstaligen	17.7%	29.1%	40.5%	12.7%
Luisteren naar aankondigingen en instructies	10.4%	28.6%	33.8%	27.3%
Luisteren naar tv, video- en geluidsopnamen	5.2%	28.6%	50.6%	15.6%

In het Engels lezen				
	Niet	Niet vaak Minder dan 3x	Geregeld Meer dan 3x	Vaak Wekelijks
Persoonlijke of zakelijke brieven lezen	18.2%	46.8%	28.6%	6.5%
Lezen om je ergens op te oriënteren	7.8%	48.1%	35.1%	9.1%
Lezen om informatie op te doen	11.7%	32.5%	39.0%	16.9%
In het Engels schrijven				
Een persoonlijke brief schrijven of iets per brief bevestigen	19.5%	50.6%	23.4%	6.5%
Een formulier invullen of aantekeningen maken	24.7%	59.7%	13.0%	2.6%
Iets schrijven over jezelf of over wat je hebt meegemaakt	16.7%	51.3%	29.5%	2.6%

SLO heeft als nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling een publieke taakstelling in de driehoek beleid, praktijk en wetenschap. SLO heeft een onafhankelijke, niet-commerciële positie als landelijke kennisinstelling en is dienstbaar aan vele partijen in beleid en praktijk.

Het werk van SLO kenmerkt zich door een wisselwerking tussen diverse niveaus van leerplanontwikkeling (stelsel, school, klas, leerling). SLO streeft naar (zowel longitudinale als horizontale) inhoudelijke samenhang in het onderwijs en richt zich daarbij op de sectoren primair onderwijs, speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs. De activiteiten van SLO bestrijken in principe alle vakgebieden.

SLO

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
E info@slo.nl

www.slo.nl

slo